

” דְּבָרוֹת וְדְבָרִים ” – דְּבָרִים שֶׁל תָּמַר הוֹרְבִיץ לִיבְנָה בַּפְתִּיחַת הַתְּעִרוּכָה – 12.2.22

רצוני לדבר כאן היום על חלקי בתערוכה דְּבָרוֹת וְדְבָרִים. על המבואה שכותרתה ” דְּבָרוֹת בִּשְׁעַת מִבְּחָן ”.

הדברות הן ברית קדומה בין האדם לאל. התערוכה דברות בשעת מבחן, היא חלק מהתערוכה הגדולה ” דְּבָרוֹת וְדְבָרִים ” ואפשר לראות בה כפתיח וכמבואה. זו תערוכה המבקשת לבחון את הפער שנוצר בין קיום הדברות בידי האדם להבטחת האל. מה קורה לברית האלוהית, לחוזה ולהבטחה ברגעי המבחן, דרך מוצגים היסטוריים ויצירות אמנות. זוהי תערוכה קטנה, מינימליסטית, מחושבת המאפשרת למתבונן לנוע בזמן. הפריט המוקדם בתערוכה הוא פנקס משנת 1918 והמאוחר יצירת אמנות משנת 2021. בין הפריטים ההיסטוריים מוצגות יצירות של אמני ישראל: אריה ארוך, שרגא וייל, מיכאל סגן כהן ומלאכי סגן כהן. יצירות המתייחסות לנושא הדברות ולדימוי האיכות של לוחות הברית מזוויות שונות.

מלאכת האוצרת שלי מבקשת להציע אפשרות להתבוננות. לא אכפה עליכם מסלול מובנה, אבל חשוב לי להציע לא לווּת על שני מוצגים חשובים:

הראשון, לוחות החרס של אליעזר היימן הידועות בשם דברות קובנה.

כך כותב היוצר אליעזר היימן: *”אנוכי אליעזר היימן הנ”ל, מפליטת הסופרים היהודים הצעירים בליטא, רשמתי בעצם ידי טורים אלו לזיכרון לדור יבוא ביום כ”ב אלול התש”ג, 22 בספטמבר 1943 (לספירת הנוצרים)”. היימן, סופר יהודי צעיר, תושב גטו קובנה, חרט את צוואתו על לוחות חרס שצורתן כצורת לוחות הברית, סמוך לימי הסליחה ויום כיפור כשהרגיש שימיו ספורים. הוא כתב את שמות בני משפחתו וציין כי הם משארית ישראל במדינת ליטא והם יושבים בבית העבדים ובבית האבדון, הוא הגטו היהודי בווייליאמפולה (פרבר של קובנה).”*

ביולי 1944 מְצָאוּ המוות שם. לוחות אלו התגלו מאוחר יותר בקרבת בית המשפחה השרוף, על ידי איכרים נוצרים שמכרו אותם לקהילה היהודית בקובנה. אחרי 30 שנה הגיעו הלוחות לארץ. זהו מוצג היסטורי, אבל הכוח שיש בכתב הציורי של אליעזר היימן ובחומר הקרמי, הופכים את הפריט הזה גם ליצירת אמנות. ההילה שלו חודרת ללב ופורצת ממנו לשמים בכיוונים מרובים בכאב ובשבר נורא. זוהי יצירת אמנות המאפשרת לדמוע גם למי שלא היה שם.

ומנגד בקיר שממול, הפריט השני, דברות השומר הצעיר המקוריות של שרגא וייל. וייל פליט שואה, צייר בהונגריה בשנת 1945, סמוך לסיום מלחמת העולם השנייה, חוברת ובה לצד הדברות המנחות את חברי תנועת השומר הצעיר, ציורי נערים ונערות שופעים נעורים וזוהר. בלתי נתפס איך מתוך ההרס והאבדון בוקעים ציורים כה אופטימיים. ייתכן שזהו כוח החיים, והוא מסביר את הקונפליקטים הבלתי מתקבלים שבתערוכה. האם אנחנו ניצבים אל מול פני תהום? זוהי שעת המבחן.

אני רוצה להודות לעידית לבבי גבאי, שהיא גם כלה היום (כלת פרס מפעל חיים של משרד התרבות) על האמון וההזדמנות. נפגשנו לפני 25 שנה באורנים. אני ציירתי שחקניות כדורעף עצובות, והיא הבינה. היא המשיכה ללוות אותי. הגיעה במונית לחתונתי, לתערוכות בתפן והייתה אשת שיח ומחשבה כשפניתי לשדה המחקר. לרוני בן דור על העבודה המשותפת והחברות. לקובי סיבוני האמן והתולה המקצועי בצפון בארץ שתענוג לעבוד עמו. לאמנים הנהדרים שמציגים בתערוכה. למיכל שרייבר, יובל דניאלי ודודו אמיתי מארכיון יד יערי. לענת ברטמן מארכיון מוזיאון לוחמי הגטאות. למשפחת סגן כהן. למשפחת ארוך. להוצאת שוקן. לבית היפה הזה שבנה האמן משה קופפרמן.

ולסיכום בחודשי העבודה על התערוכה נפרדתי משתי דמויות קרובות לי ולעולם האמנות שבתוכי. לפני ארבעה חודשים הלכה לעולמה רעיה ליבנה, חמותי, אדריכלית שהייתה האוצרת הראשונה של הגלריה בכברי יחד עם יחיאל שמי. לפני כחודש ימים נפרדתי מאבי שאול הורביץ, שהיה אמן פלסטי, מומחה להדפס וליטוגרפיה. אני רוצה להקדיש את עבודתי כאן לזכר שניהם.

תמר